

Філософія

УДК 1:316.37:004.738.5+2-1/-9

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17866380>

**Мережевий суб'єкт між вірою та алгоритмом:
антропологічні виклики постсекулярного світу**

Кузнецова Катерина Юріївна,

кандидат філософських наук,

старший викладач кафедри теоретичної і практичної філософії

імені професора Й.Б. Шада

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-4979-066X>

Кузнецов Вадим Сергійович,

магістр філософії,

викладач циклової комісії з загальновійськових та загальноосвітніх дисциплін

Військовий коледж сержантського складу

Харківського національного університету

Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Україна,

<https://orcid.org/0009-0006-5143-306X>

Прийнято: 21.11.2025 | Опубліковано: 30.11.2025

***Анотація.** У статті розглянуто феномен мережевого суб'єкта як нової антропологічної форми, що виникає в умовах цифрової культури та постсекулярного світу. **Мета** статті полягає у філософсько-антропологічному осмисленні феномену мережевого суб'єкта як нової форми*

людського існування, що формується в контексті цифрової культури та постсекулярного світогляду. Дослідження спрямоване на виявлення взаємозв'язку між вірою, духовністю та алгоритмічними механізмами сучасної комунікації, які трансформують уявлення про людську ідентичність, моральну автономію та відповідальність у технологічно опосередкованому середовищі.

Методологічну основу становлять принципи філософської антропології, герменевтики та феноменологічного аналізу, що дозволяють розкрити специфіку досвіду мережевого суб'єкта. Використано також підхід соціотехнічного аналізу для виявлення впливу алгоритмічних структур на формування духовних орієнтирів у постсекулярному суспільстві.

З'ясовано, що постсекулярність не означає повернення до традиційних форм релігійності, а постає як новий горизонт духовного пошуку, у якому віра інтегрується з алгоритмічною логікою цифрових платформ. Виявлено, що мережевий суб'єкт поєднує у собі риси технічного й духовного, екзистенційного й штучного, що ставить під сумнів усталені межі між людиною та технологією. Алгоритмізована комунікація створює нові моделі морального вибору та відповідальності, де духовність набуває гібридних форм.

Висновки дослідження свідчать, що у постсекулярному контексті необхідне філософське переосмислення антропологічного статусу людини як істоти, покликаної зберігати духовну цілісність і моральну автономію в умовах алгоритмізованої реальності. Мережевий суб'єкт постає не просто наслідком технологічної еволюції, а виявом глибокої зміни самої природи людського буття, у якій духовне та технічне взаємопроникають. Отже, висновки статті підкреслюють потребу формування нового типу антропологічного реалізму, що поєднує критичне осмислення технології з відновленням здатності до духовного самопізнання та етичної відповідальності.

Ключові слова: мережевий суб'єкт; цифрова антропологія; постсекулярність; віра; духовність; штучний інтелект; алгоритмічна етика; моральна автономія; філософія культури; комунікативна раціональність.

The networked subject between faith and algorithm: Anthropological challenges of the postsecular world

Kateryna Kuznetsova,

PhD in philosophy, Senior Lecturer at the
Department of Theoretical and Practical Philosophy
named after Professor J.B. Schad
V.N. Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-4979-066X>

Vadym Kuznetsov,

Master of Philosophy, Lecturer at the
Cycle Commission on Combined Armed and general education disciplines
Military non-commissioned officers college
Kharkiv national university of Air Force
Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0006-5143-306X>

Abstract. *The article examines the phenomenon of the networked subject as a new anthropological form that emerges within the conditions of digital culture and the postsecular world. The **purpose** of the study is to provide a philosophical and anthropological interpretation of the networked subject as a new mode of human existence shaped by the interaction of digital culture and the postsecular worldview. The research aims to identify the interrelation between faith, spirituality, and the algorithmic mechanisms of contemporary communication that transform*

conceptions of human identity, moral autonomy, and responsibility in a technologically mediated environment.

*The **methodological framework** is grounded in the principles of philosophical anthropology, hermeneutics, and phenomenological analysis, which make it possible to reveal the specificity of the networked subject's experience. In addition, a sociotechnical approach is employed to analyze how algorithmic structures influence the formation of spiritual orientations in postsecular society.*

*The findings demonstrate that postsecularity does not imply a return to traditional religiosity but rather opens a new horizon of spiritual search in which faith becomes integrated with the algorithmic logic of digital platforms. It is **revealed** that the networked subject combines features of the technical and the spiritual, the existential and the artificial, thereby challenging the established boundaries between the human and the technological. Algorithmized communication generates new models of moral choice and responsibility, where spirituality assumes hybrid forms.*

***The conclusions** of the study indicate that, within the postsecular context, there is a pressing need for philosophical reconsideration of the anthropological status of the human being as an entity called to preserve spiritual integrity and moral autonomy amid algorithmized reality. The networked subject appears not merely as a product of technological evolution but as an expression of a profound transformation in the very nature of human existence, in which the spiritual and the technical interpenetrate. Thus, the conclusions emphasize the necessity of developing a new type of anthropological realism that unites critical reflection on technology with the restoration of the capacity for spiritual self-understanding and ethical responsibility.*

***Keywords:** networked subject; digital anthropology; postsecularity; faith; spirituality; artificial intelligence; algorithmic ethics; moral autonomy; philosophy of culture; communicative rationality.*

Постановка проблеми. У сучасну епоху стрімкого розвитку штучного інтелекту, цифрових технологій і глобальних комунікацій людське буття набуває якісно нових форм, що потребують філософсько-антропологічного осмислення. Поняття мережевого суб'єкта постає однією з ключових категорій для розуміння людини в умовах цифрової цивілізації, де соціальні зв'язки, ідентичності та форми свідомості дедалі частіше конструюються в межах віртуальних мережових просторів. Таке трансформування антропологічної реальності супроводжується не лише технологічними, а й духовно-екзистенційними викликами.

Паралельно з цим посилюються тенденції постсекулярності, що виявляються у поверненні релігійного досвіду та пошуку трансцендентного смислу в секуляризованому світі. Сучасна людина, перебуваючи «між вірою й алгоритмом», втрачає однозначні орієнтири ідентичності, етичної відповідальності та автентичності. Алгоритмізовані структури соціальної комунікації дедалі частіше виконують функцію нових форм «символічного порядку», що замінюють традиційні духовні й моральні системи координат.

У контексті цих процесів дедалі більшого значення набуває те, що А. Тормахова [1, с. 48] означає як *digital anthropology* – нову сферу гуманітарного знання, у якій цифрові технології розглядаються не як зовнішній чинник, а як конститутивна основа сучасної антропології. На думку дослідниці, технологічні системи не лише змінюють комунікацію чи соціальні практики, а радикально трансформують способи буття людини, її самоусвідомлення й духовний досвід. Це означає, що в епоху алгоритмів сама людськість опиняється під питанням: традиційні межі між тілом і кодом, вірою і знанням, духовним і технічним більше не є стабільними.

У цьому сенсі постсекулярність і цифрова антропологія перетинаються в точці антропологічної напруги: мережевий суб'єкт стає ареною зустрічі віри,

алгоритму та технологічної раціональності. Людина більше не лише «вірить» або «мислить», а взаємодіє з алгоритмічними структурами як з новими формами медіації сакрального. Саме тому проблема розуміння сучасної суб'єктності виходить за межі релігієзнавчого чи технофілософського поля, перетворюючись на ключове антропологічне питання: як зберегти духовну цілісність у світі, де віра дедалі частіше набуває цифрової форми?

Актуальність теми зумовлена необхідністю філософського осмислення антропологічного статусу людини в умовах постсекулярного та технологічно детермінованого світу, у якому межа між духовним і технічним, особистісним і алгоритмічним, вірою і знанням стає дедалі умовнішою. Дослідження мережевого суб'єкта як феномена постсекулярної культури дозволяє не лише виявити нові форми духовності й комунікативної відповідальності, але й окреслити горизонти оновленого розуміння людського буття у добу штучного інтелекту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні десятиліття позначені зростанням уваги гуманітарних наук до антропологічних трансформацій, зумовлених цифровими технологіями, штучним інтелектом та мережевими комунікаціями. На цьому тлі формується цифрова антропологія, концептуально окреслена у працях Г. Горста і Д. Міллера [2], які розглядають цифрове середовище як інтегральну частину повсякденного досвіду та простір формування нових суб'єктних практик. Подальший розвиток цього напрямку спостерігається в оновленому підході Х. Гейсмар [3], що акцентує на взаємодії людини й цифрового як на процесі втіленої, соціально й культурно зумовленої взаємодії, включно з трансформаціями ідентичності та опосередкованістю досвіду алгоритмами.

Паралельно із становленням цифрової антропології розвивається критичний аналіз цифрових медіа, представлений у роботах К. Фукса [4], який підкреслює алгоритмічну природу сучасного інформаційного простору та

демонструє, що рекомендаційні системи формують нову структуру публічності, впливаючи на те, як користувач осмислює соціальні й морально значущі явища. Ці висновки узгоджуються з дослідженнями О. Воронкової, І. Кивлюк та О. Нікітенко [5], які аналізують становлення «цифрової людини» за умов зростаючої залежності соціалізації та комунікації від алгоритмічно керованих платформ. Важливим підґрунтям сучасних підходів є концепція мережевого суспільства, сформульована у працях М. Кастельса, де мережа описується як новий тип соціальної морфології, що визначає спосіб організації сучасного буття [6]

У межах постсекулярної теорії, започаткованої Ю. Габермасом [7] і Ч. Тейлором [8], сучасні українські автори – П. Паращевін [9], А. Тормахова [1] – досліджують трансформацію духовності у цифровому середовищі, підкреслюючи, що віртуальний простір стає новим форматом переживання смислів і взаємодії з трансцендентним. Проте більшість цих робіт залишаються в межах культурологічного або соціологічного підходів, що актуалізує потребу у філософсько-антропологічному аналізі цифрової духовності.

Вагомий внесок у теоретичне осмислення медіалізованих форм сакрального здійснив С. Хан [12], який показав, що цифрові технології не лише відтворюють релігійні практики у новому форматі, а й створюють нові режими сакральності, де алгоритми стають медіаторами духовного досвіду. Ця перспектива знаходить емпіричне підтвердження у дослідженнях цифрових спільнот, виконаних Горстом і Міллером, які фіксують появу децентралізованих форм віри та духовного самовираження.

Особливе значення у сучасних дискусіях має проблема алгоритмічної відповідальності, яку порушують К. Фукс [4] та новітні аналітичні огляди з алгоритмічної підзвітності [10; 11]. Ці роботи висвітлюють питання прозорості, пояснюваності та нормативної ролі алгоритмів у формуванні морального

судження, однак їх філософсько-антропологічне осмислення все ще залишається недостатньо розробленим.

Українська наукова традиція інтенсивно інтегрує глобальні підходи в локальний контекст. Зокрема, П. Герчанівська [13] розглядає цифрове середовище як простір експериментування з новими формами духовності, а А. Тормахова [1] аналізує цифрові технології як основу нової гуманітарної парадигми. Проте питання взаємодії віри й алгоритмічних структур, так само як проблема духовної автономії в умовах цифрової детермінації, залишаються відкритими.

Отже, проведений аналіз сучасних публікацій свідчить, що наукова спільнота вже усвідомила ключові тенденції цифрової доби – мережеву суб'єктність, алгоритмізацію мислення, медіалізацію віри, – однак потребує цілісної антропологічної моделі, здатної пояснити, як у цих умовах можливо зберегти людську автономію, моральну відповідальність і духовну глибину. Саме на вирішення цієї проблеми спрямоване дане дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний прогрес у вивченні мережевої суб'єктності, цифрової антропології та постсекулярних трансформацій духовності, у науковому полі досі зберігаються суттєві прогалини, що потребують системного і міждисциплінарного осмислення. Передусім не вироблено цілісного філософсько-антропологічного концепту онтологічного статусу мережевого суб'єкта: наявні підходи фрагментарні і, як правило, концентруються або на технокультурних аспектах, або на соціально-комунікативних вимірах, тоді як питання межі між людським і техногенним, духовним і алгоритмічним залишаються методологічно недостатньо опрацьованими. Унаслідок цього відсутній узгоджений теоретичний інструментарій для аналізу того, якою мірою мережевий вузол можна вважати автономним носієм ідентичності,

відповідальності та смислу в умовах алгоритмічного опосередкування повсякдення.

Не менш проблемним є питання алгоритмічної відповідальності: сучасні дослідження демонструють, що алгоритми значною мірою формують інформаційне поле і, опосередковано, умови релігійного і морального вибору, проте механізми трансформації етичної відповідальності в ситуації делегування частини комунікативних і смислоутворювальних функцій технічним системам залишаються відкритими. Недостатньо також емпіричних досліджень цифрової сакральності, які б показали як саме інтерфейси, рекомендаційні системи та віртуальні практики змінюють переживання трансцендентного, перетворюючи релігійні практики на мережеві та алгоритмізовані форми. Через це важко оцінити, чи логіка таких трансформацій веде до еволюції традиційної духовності чи породжує якісно нові типи релігійності з іншими онтологічними та етичними наслідками.

Методологічні обмеження досі утруднюють формування цілісної картини: домінуючі культурологічні та соціологічні методи не завжди дозволяють адекватно врахувати екзистенційні й філософські виміри мережевої суб'єктності, тоді як філософсько-антропологічні підходи часто не спираються на достатню емпіричну базу цифрових практик. Це породжує необхідність синтезу теоретичних перспектив і розширення емпіричного матеріалу, зокрема через етнографії онлайн-спільнот, кейс-дослідження алгоритмізованих релігійних практик та аналітику впливу рекомендаційних систем на смислотворення.

Пропоноване дослідження може заповнити ці лакуни, запропонувавши інтегративну філософсько-антропологічну модель мережевого суб'єкта, яка поєднуватиме аналіз духовних вимірів, комунікативних практик і алгоритмічних структур.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є філософсько-антропологічний аналіз мережевого суб'єкта як феномену постсекулярної культури, у якій духовність, віра та моральна відповідальність набувають нових форм у цифрово-алгоритмізованому середовищі. Об'єктом дослідження є сучасна людина як мережевий суб'єкт, що функціонує у просторі віртуальної комунікації та цифрової культури. Предметом дослідження виступають антропологічні та культурно-філософські виміри взаємодії віри, духовності та алгоритмічних систем у постсекулярному суспільстві.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретико-методологічні підходи до розуміння феномену мережевого суб'єкта в контексті філософської антропології та філософії культури.
2. Виявити особливості трансформації релігійності та духовності в умовах постсекулярної доби.
3. Окреслити роль алгоритмів і цифрових комунікацій у формуванні нових форм ідентичності та моральної відповідальності.
4. Розкрити межі та можливості людського саморозуміння в ситуації перетину віри й технологічної раціональності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У добу цифрової модерності людська суб'єктність зазнає глибоких трансформацій, спричинених інтеграцією свідомості, комунікації та технологічних медіацій. Мережевий суб'єкт постає як нова форма антропологічної реальності, у якій людський досвід структурується через алгоритмічні системи та мережеві комунікаційні платформи. М. Кастельс визначає Інтернет як ядро «мережевого суспільства», у якому індивід існує не стільки як автономний агент, скільки як вузол у глобальній інформаційній мережі, де комунікаційні потоки формують нову ідентичність і соціальну онтологію [6, с. 59].

Як зазначають Г. Горст і Д. Міллер, цифрова антропологія виявляє, що «онлайнове» більше не є відокремленою сферою буття, а інтегровано у щоденну тілесну, емоційну й когнітивну реальність людини [2, р. 18]. Цифрові практики стають невід’ємним елементом соціальної взаємодії, перетворюючи саму структуру досвіду, у якому «Я» формується через постійну взаємодію з мережевими кодами, інтерфейсами та алгоритмами.

Згідно з К. Фуксом, соціальні медіа створюють нову форму соціальної рефлексії, де алгоритми стають посередниками людської свідомості, впливаючи на процеси самовираження, ідентифікації та комунікації [4]. У цій логіці цифровий суб’єкт уже не є суверенним носієм волі, а радше співтворцем гібридного когнітивного простору, у якому людське мислення інтегрується з машинною логікою.

П. Герчанівська наголошує, що в інформаційному суспільстві формується нова «цифрова культура», яка передбачає іншу антропологію – людину як «мережеву істоту», чиє існування визначається динамікою інформаційних потоків і цифрових технологій [13, с. 5]. Подібну тезу розвивають В. Воронкова, Ю. Каганов і Н. Метеленко, розглядаючи «цифрову людину» як філософську проблему, де технологічна медіація набуває статусу конститутивного елементу людської суб’єктивності [5].

На думку К. Хейлз, «постлюдина» не означає кінець людини, а радше перехід до нового способу її буття такого, у якому тілесність, свідомість та інформація утворюють єдину взаємопов’язану систему [14]. Людина більше не постає як автономний центр свідомості, а функціонує як вузол у мережі комунікацій, даних і алгоритмів, що визначають умови її існування. У цьому сенсі, як зазначає дослідниця, суб’єкт стає «втіленою віртуальністю» (embodied virtuality): він одночасно присутній у матеріальному тілі та в інформаційному просторі, де його ідентичність, пам’ять і досвід підлягають цифровому моделюванню. Таке бачення дозволяє осмислити феномен

мережевого суб'єкта як постлюдського утворення, у якому віра і алгоритм співіснують не лише як антагоністи, а як дві комплементарні системи упорядкування реальності. Віра постає як горизонт смислового і трансцендентного, тоді як алгоритм – як раціональна логіка передбачення, структуризації та контролю. Мережевий суб'єкт, занурений у середовище цифрових медіа, перебуває між цими полюсами: між прагненням до духовної автономії та підпорядкованістю технологічним системам. Саме в цій точці напруги між вірою і алгоритмом формується нова антропологічна ситуація, яку можна окреслити як постсекулярну постлюдськість.

Таким чином, мережевий суб'єкт є не лише продуктом технологічного розвитку, а й свідченням глибокої антропологічної мутації, у якій відбувається взаємопроникнення людського і техногенного, когнітивного й алгоритмічного, що створює нову форму буття – постбіологічну, комунікативно-алгоритмічну людину.

Поступова алгоритмізація комунікаційних процесів не лише змінює структуру суб'єктивності, а й трансформує способи переживання духовного досвіду. Якщо мережевий суб'єкт постає як нова антропологічна форма, то релігійність у цифрову епоху також набуває гібридного, мережевого характеру. Цей процес пов'язаний із явищем постсекулярності, що, за Ю. Габермасом, не означає повернення до традиційних форм віри, а радше передбачає її переосмислення в межах секуляризованого суспільства [7].

Постсекулярність не заперечує віру, а трансформує її, відкриваючи нові модуси духовного досвіду – від «цифрової сакральності» до алгоритмізованої релігійної комунікації. У межах цифрової культури сакральне більше не локалізується в інституційних просторах – воно розчиняється в інформаційних потоках, стає частиною комунікаційної екосистеми. Як зазначає С. Хан, технології створюють «нові сфери сакрального», де релігійна практика переплітається з цифровими медіа: віртуальні молитви, онлайн-обряди,

релігійні спільноти в соціальних мережах формують особливу форму «медіалізованої духовності» [12].

Цей феномен можна розглядати як продовження секуляризаційного процесу, який водночас відкриває нові горизонти для духовного самовираження. Ч. Тейлор показує, що в умовах «секулярної доби» віра вже не є колективною нормою, а стає особистим вибором і формою екзистенційного пошуку [8]. У цифровому середовищі цей вибір здійснюється через технологічні медіації: суб'єкт конструює власну духовність у режимі мережевої комунікації, обираючи цифрові символи, образи та алгоритми як нові інструменти смислотворення.

Українські дослідники, зокрема П. Герчанівська, підкреслюють, що цифрова культура не лише спричиняє інформаційні зміни, але й модифікує духовні практики, переводячи їх у площину символічних форм комунікації [13]. Як зазначає Х. Кемпбелл: цифрова релігія – це підхід, що пояснює сучасну релігійність як взаємопов'язану мережу онлайн- і офлайн-практик. Щоб зрозуміти релігію XXI століття, необхідно враховувати, як традиційні форми віри переплітаються з цифровими форматами, змінюючи наше сприйняття релігійного досвіду. Цей концепт підкреслює, що мережеві спільноти, конвергентні ритуали та багатолокаційна реальність формують нові моделі духовної участі, що особливо проявилось під час пандемії COVID-19 [15, р. 69].

Таким чином, у постсекулярному цифровому світі відбувається своєрідна антропологічна конвергенція релігійного і технологічного: віра зберігає свій онтологічний статус, але змінює форми прояву, інтегруючись у алгоритмізовані комунікаційні мережі. Це засвідчує формування нової форми духовності – мережевої, постсекулярної, віртуально втіленої.

Феномен цифрової сакральності є одним із найвиразніших виявів постсекулярної трансформації духовності. Його поява пов'язана з переходом

релігії з інституційного виміру до мережевого простору, де сакральне не зникає, а реконфігурується у формах, притаманних цифровій комунікації. Як зазначає С. Хан, технології стають не лише інструментом передавання віри, а її структурним елементом: «цифрове» формує нову топологію сакрального, де взаємодія з божественним здійснюється через алгоритм, екран і мережу [12].

У цьому контексті «цифрова сакральність» означає не просто перенесення релігійних практик в онлайн-простір, а радикальну зміну способів духовного переживання. М. Кастельс зауважує, що мережеве суспільство створює «нову символічну екологію», у якій смисли циркулюють поза традиційними ієрархіями [6]. Унаслідок цього сакральне більше не потребує інституційного посередництва – воно може бути відтворене в індивідуальній мережевій дії, наприклад, через онлайн-молитву, цифровий аватар чи інтерактивну ікону.

Як показує аналіз Г. Горста і Д. Міллера, у цифровій антропології формується нова модель «мережевої духовності», у якій індивід не лише споживає релігійний контент, а й сам стає його виробником [2]. Така суб'єктність ґрунтується на ідеї взаємодії та взаємного моделювання – людина творить цифрове середовище, а воно, своєю чергою, формує її світоглядні структури.

У цьому аспекті постсекулярна віра є одночасно індивідуалізованою та алгоритмізованою. Алгоритми соціальних мереж, що визначають інформаційний потік, фактично виконують функцію «медіаторів сакрального», впливаючи на те, які релігійні образи, тексти чи символи стають видимими. Це породжує новий вимір духовної відповідальності – не лише за вибір віри, а й за спосіб її технологічного представлення.

Можна сказати, що цифрова культура стає «антропологічною лабораторією», де перевіряються нові моделі духовності. У ній сакральне постає не як даність, а як результат комунікативної взаємодії людини,

технології та смислу. Подібний підхід узгоджується з ідеєю Ч. Тейлора про «втілену духовність», яка в сучасну добу не протистоїть раціональному, а прагне інтегруватися з ним у нових формах досвіду [8].

Поняття цифрової сакральності позначає специфічні форми переживання трансцендентного у медіалізованому просторі. Воно описує не перенесення традиційних релігійних практик в онлайн-формат, а появу нових режимів смислової насиченості, у яких саме цифрові артефакти, платформи й алгоритми стають медіаторами досвіду, що сприймається як піднесений, духовно значущий або символічно винятковий. Цифрова сакральність охоплює ситуації, коли технологічні структури виконують функцію посередників між індивідуальним досвідом та уявленням про трансцендентне, створюючи нову логіку сакралізації.

На відміну від цього, поняття мережевої духовності має ширший зміст і стосується не стільки священного або виняткового, скільки динаміки духовного самовизначення в просторі мережевої комунікації. Мережева духовність охоплює індивідуальні та колективні практики осмислення, підтримання або конструювання смислів, що відбуваються за умов цифрової взаємодії та алгоритмічно структурованого простору. На відміну від цифрової сакральності, вона не прив'язана до релігійних чи квазірелігійних форм інтерпретації, хоча може з ними перетинатися; її ядром є процеси саморефлексії, моральної орієнтації та екзистенційного пошуку, які здійснюються у відкритому, мережево організованому середовищі.

Категорія алгоритмічної етики позначає ще інший вимір – нормативний. Вона стосується не духовного переживання, а механізмів прийняття рішень, відповідальності та моральної підзвітності в ситуації, коли алгоритмічні системи стають активними учасниками формування інформаційного простору, у якому діє людина. Алгоритмічна етика проблематизує те, яким чином рекомендаційні механізми, моделі прогнозування та системи селекції контенту

впливають на можливість суб'єкта здійснювати автономний моральний вибір. Її зміст пов'язаний не з духовністю, а з етичною конфігурацією середовища, у якому духовні, релігійні або екзистенційні смисли стають доступними або недоступними внаслідок роботи алгоритмів.

Як підкреслює Ч. Тейлор, у постсекулярну добу особистість зберігає свободу віри, проте її реалізація відбувається в умовах «розмитих меж» між автономним вибором і алгоритмічним опосередкуванням [8]. К. Хейлз наголошує, що ототожнення інформації з безтілесністю є небезпечним, воно призводить до редукції людського досвіду, до втрати уявлення про межі між тілом і даними, духом і машиною. Для постсекулярного суб'єкта це означає ризик втрати сакрального виміру, коли трансцендентне витісняється алгоритмічною раціональністю. Водночас саме через усвідомлення своєї «втіленої віртуальності» людина може зберегти людське у постлюдському: не відмовляючись від технологічного, але повертаючи йому антропологічну глибину [14]. Якщо Хейлз говорить про постлюдину, то А. Тормахова показує, як саме в українському контексті ця постлюдина формується: через цифрові технології, цифрову комунікацію та віртуальні ідентичності [1].

Технології соціальних мереж і штучного інтелекту фактично виконують функцію «медіатора сакрального», впливаючи на те, які релігійні символи, практики та інтерпретації стають доступними індивіду. У цій взаємодії виникає етичний виклик: користувачі делегують частину власної відповідальності алгоритмічним системам, а отже, межі автономії й відповідальності за духовний вибір стають нечіткими.

Дослідження цифрової культури та антропології показують, що така делегована суб'єктність трансформує традиційні моделі етики та релігійної практики. Наприклад, алгоритмічні рекомендації, що пропонують релігійні тексти або духовні настанови, стають активним учасником формування віри, а не лише пасивним інструментом комунікації. Внаслідок цього виникає новий

тип морального навантаження: людина має відповідати не лише за власні переконання, а й за те, як технологія опосередкувала її духовний вибір.

Алгоритмізація духовного досвіду формує нову антропологічну конфігурацію: віра зберігає свою трансцендентну цінність, але проявляється у комунікативно-алгоритмічному середовищі, що одночасно відкриває нові можливості для духовного самовираження і ставить перед суб'єктом питання про межі особистої відповідальності.

Отже, аналіз мережевого суб'єкта, цифрової сакральності та постсекулярної трансформації духовності демонструє, що сучасна людина перебуває у новому антропологічному контексті, де свідомість, віра та комунікація інтегруються з алгоритмічними структурами цифрового простору. Алгоритмізація релігійного досвіду відкриває нові можливості для духовного самовираження, але водночас створює етичні виклики, пов'язані з розмиттям меж особистої відповідальності. У цьому сенсі антропологічна місія філософії сьогодні полягає у збереженні смислового виміру людського буття, протистоянні його редукції до функції чи даних та пошуку духовної цілісності у цифровому світі. Подальші дослідження мають зосередитися на тому, як технології формують когнітивні, етичні та духовні аспекти суб'єктності, а філософія здатна виступати провідником у розумінні цих трансформацій, забезпечуючи критичну перспективу та збереження гуманістичного смислу.

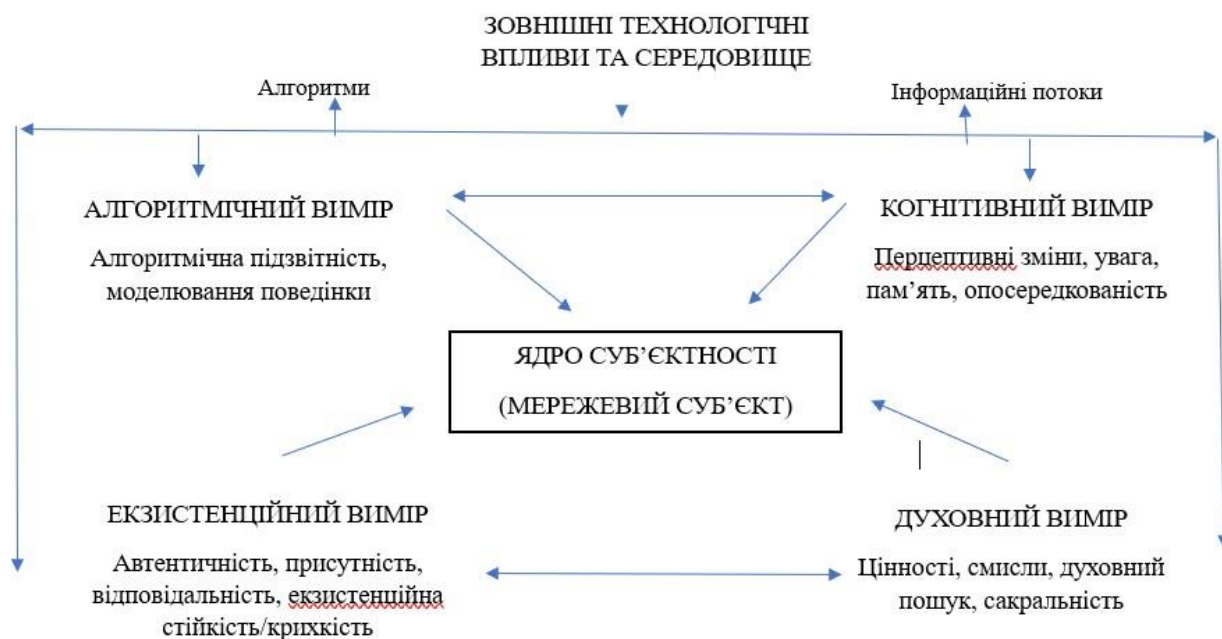

Рис. 1. Модель вимірів мережевого суб'єкта

Джерело: власна розробка авторів

Висновки. Проведений аналіз показує, що сучасна цифрова реальність стає не лише технічною інфраструктурою соціальної взаємодії, а й простором антропологічної трансформації, у межах якої переосмислюються духовність, суб'єктність і моральний вибір. Мережевий суб'єкт постає як багатовимірна структура, у якій індивідуальні форми духовного досвіду інтегруються з алгоритмічними механізмами опрацювання інформації, а екзистенційні орієнтири співвідносяться з платформенно організованими форматами комунікації. Ця інтерференція духовного, когнітивного та алгоритмічного рівнів не є вторинним ефектом технологічного розвитку; навпаки, вона характеризує новий стан людської присутності у світові, де інструменти цифрової культури виконують не лише комунікативні, а й нормативні, емоційно-модуючі та ціннісно-формувальні функції.

Узагальнення сучасних досліджень цифрової антропології, критичних медіадосліджень і постсекулярної теорії дозволяє стверджувати, що духовність у цифровому середовищі набуває гібридного характеру: вона перестає бути суто інституційною або традиційно релігійною та формується у режимі децентралізованої, мережево організованої взаємодії. Водночас алгоритмічні системи, що впорядковують доступ до інформації та визначають режими видимості, вступають у взаємодію з духовними практиками, формуючи нові конфігурації сакрального, трансцендентного й морально значущого. Ця взаємодія зумовлює необхідність чіткого розмежування понять, що були виявлені у дослідженні: цифрова сакральність позначає специфіку переживання трансцендентного у медіалізованому середовищі; мережева духовність описує ширшу, комунікативно й індивідуально організовану взаємодію зі смислами; алгоритмічна етика визначає засадничі принципи відповідальності і підзвітності цифрових систем у процесі формування духовних і моральних орієнтирів. Розмежування цих понять усуває теоретичні накладки й забезпечує чіткість у дослідженні мережевого суб'єкта як антропологічної форми.

Отримані результати засвідчують, що антропологія цифрової духовності має спиратися на міждисциплінарну методологію, яка поєднує феноменологічний аналіз досвіду, цифрову етнографію, соціотехнічні підходи та критичну теорію алгоритмів. Така інтеграція дозволяє не лише описувати фактичні практики, а й виявляти структурні механізми, через які алгоритми впливають на духовний вибір та екзистенційні орієнтири. На рівні теорії це означає необхідність вироблення нової категоріальної мови, здатної одночасно враховувати людську тілесність, цифрову опосередкованість і алгоритмічну умовність досвіду. На рівні практики це потребує створення механізмів етичної модерації й прозорості рекомендаційних систем, що дедалі частіше беруть участь у структуруванні духовних і релігійних смислів.

Таким чином, формування мережевого суб'єкта виявляється процесом, у якому духовний вимір людської присутності у світі не зникає, а трансформується під впливом цифрових технологій. Алгоритмізація досвіду не є суто технічним феноменом; вона торкається основ людської автономії, механізмів відповідальності та формування етичного горизонту. Тому розвиток антропології цифрової духовності та етики алгоритмів передбачає не лише теоретичне окреслення взаємодії духовного й технічного, але й вироблення практичних принципів співжиття людини й алгоритмічних систем у спільному культурному просторі. У цьому полягає ключовий висновок дослідження: цифрова трансформація не усуває духовності, а створює нові умови її реалізації, що вимагає від гуманітарної думки перегляду фундаментальних уявлень про людину, свободу, відповідальність і духовний досвід у мережеву епоху.

Список використаних джерел

1. Тормахова А. Цифрові технології як основа формування digital anthropology. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку (напрям: культурологія)*. 2023. Т. 47. С. 45-49. URL: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v47i.721> (дата звернення: 17.09.2025).
2. Digital Anthropology / ed. by H. A. Horst, D. Miller. Routledge, 2020. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003085201> (date of access: 17.09.2025).
3. Digital Anthropology / ed. by H. Geismar, H. Knox. 2nd ed. Second edition. Abingdon, Oxon ; New York, NY : Routledge, 2021. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003087885> (date of access: 17.09.2025).
4. Fuchs C. Social Media: A Critical Introduction. SAGE Publications, Limited, 2021. URL: <https://fuchsc.net/books/social-media-a-critical-introduction-third-edition> (date of access: 07.09.2025).

5. Метеленко Н., Васильчук Г., Каганов Ю., Нікітенко В., Воронкова В. Розвиток цифрової культури в умовах нових загроз та викликів. *Humanities Studies*. 2023. № 15. С. 33-43. URL: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-15-92-04> (дата звернення: 17.09.2025).
6. Кастельс М. Інтернет-галактика: міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Київ: Ваклер, 2007. 304 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kastels_Manuel/Internet-galaktyka_Mirkuvannia_schodo_Internetu_biznesu_i_suspilstva.pdf (дата звернення: 17.09.2025).
7. Habermas J. *The Future of Human Nature*. Cambridge: Polity Press, 2003. 192 с.
8. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша. Київ: Дух і літера, 2013. 664 с.
9. Паращевін М. Релігія в Україні: траєкторія інституційних змін : монографія. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2017. 362 с.
10. *The Digital Religion Yearbook 2023* / ed. by Campbell H. A., Vitullo A., 2024. URL: <https://oaktrust.library.tamu.edu/items/561b0197-c740-4cbc-b6ac-a9b3f9c400eb> (date of access: 07.09.2025).
11. Digital religion and Generation Z: an empirical study in the context of China / Z. Liu et al. *Frontiers in Psychology*. 2025. Vol. 16. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1536644> (date of access: 18.09.2025).
12. Han S. *Technologies of Religion: Spheres of the Sacred in a Post-Secular Modernity*. Taylor & Francis Group, 2016. 182 p. URL: <https://www.routledge.com/Technologies-of-Religion-Spheres-of-the-Sacred-in-a-Post-secular-Moder/Han/p/book/9781138855861> (date of access: 18.09.2025).
13. Gerchanivska P. Digital Culture in Information Society: Anthropological Aspect. *Almanac "Culture and Contemporaneity"*. 2022. No. 2.

URL: <https://doi.org/10.32461/2226-0285.2.2022.270531> (date of access: 18.09.2025).

14. Хейлз К. Н. Як ми стали постлюдством. Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці / пер. з англ. Київ : Ніка-Центр, 2013. 426 с.

15. Campbell H. A. Digital Religion as the Networked Spiritual Infrastructure of Our Religious Futures. *Redefining Spiritual Spaces in the Age of Technology*. Cham : Springer, 2025. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-93436-0_5 (date of access: 18.09.2025).